

* Ümit Özgür Demirci

TÜRK DÜNYASINDA LATİN ALFABESİNE GEÇİŞ TARTIŞMALARI ÜZERİNE:

Latin alfabesine geçme fikri Türk dünyasında pek çok yerde müzakere edilmektedir. Zaten Kafkasya'da pek çok yerde bu konu işlenmeye başlandı. 1922 yılından beri Azerbaycan'da müzakere edilmeye başlanan bu görüş daha sonra diğer devletlerde de taraftarlar buldu ve yayılmaya başladı. Kafkasya'dan başka kuzey bölgedeki Türk devletleri ve Özbekistan'da da yankı bulan bu hareket hızla yayılmaya başladı. Ancak ne var ki bu durum ilk başlarda sadece meclislerde ve matbaada konuşulmaya başlanmış, mesele halka tam olarak yansımamıştır. Bundan başka meselenin konuşulduğu 1922'li yıllarda özel veya tüzel hiçbir hareket yoktu. Ancak ilk başta aydınların arasında konuşulan bu konu daha sonra Türkiyât kurultaylarının temel konusu olmuştur. Bütün Türk Cumhuriyetleri bu konudaki görüşlerini bu kurultaylarda dile getirmişlerdir. Bu Türkiyât kurultaylarından çıkan sonuç ise *'Arap harflerini terk etmenin zamanı geldi,'* görüşüdür. Yani Arap alfabesinin Türkçenin fonetiğine uygun olmadığı görüşü kabul edildi. Ancak özellikle Kafkasya dışındaki Türk halkları arasında ortak hareket etme düşüncesi bu dönemde yerleşmemiştir. Türkiye matbuatında ise bu meseleye ilgi başladı. Hatta en son haberlere göre Türkiye Latin alfabesine geçmiş bulunuyor. Ancak şunu belirteyim ki hem İran'da hem de Türkiye'de eskiden bu konuda herhangi bir hareket yoktu. Türkler arasında son zamanlara kadar yaygın olan düşünce Latin alfabesine geçişten ziyade Arap alfabesini ıslah ederek kullanmak fikriydi. Ancak bundan hiçbir sonuç çıkmadığı gibi Arap harflerini ıslah etmenin zorluklarına da rastlandı.

Yukarıdan beri söylediklerimiz bize göstermiştir ki şu sebeplerden dolayı Latin harflerini kabul etmemiz gerekir.

1) Arap alfabesinin, Latin alfabesine göre imlâsı daha zordur. Arap alfabesinde işaretler başta, ortada ve sonda değişmektedir, Latin'de ise böyle bir durum yoktur.

Bundan dolayı da Arap harflerini matbaada kullanınca zorluklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin Avrupalı bir matbaacı bir saatte Latin harfleriyle 1000'den fazla harf dizerken, Arap harflerini kullanan bir matbaacı ise bir saatte ancak 900 harf dizmektedir.

2) Arap harfleri okuma, yazma ve öğretiminde Latin'den daha zordur.

Bana göre yukarıda söylediklerim Arap harflerinin noksanlıklarıdır ve ıslah etmekle de bu noksanlıklar giderilemez.

Arap harflerini ıslah etme fikri: Türkiyât kongrelerinde Tataristanlı vekiller Arap harflerini ıslah etme fikrini savundular. Arap alfabesinin Türkçenin fonetiğine uygun olmadığını savunan bu vekiller, Arap harflerini ıslah ederek Arap harflerinin bu noksanlığını giderebiliriz dediler. Ancak geçen beş yıllık süre zarfında ıslah çalışmalarına başlamalarına rağmen önemli bir mesafe kat edemediler. Zaten kurultaylarda da hakim olan görüş Latin alfabesine geçiş fikriydi. Arap alfabesini ıslah edip kullanma fikrini beş kişi benimsiyorsa Latin alfabesine geçiş fikrini yüz kişi benimsemektedir. Zaten bu konuda Tatar ve Kazak vekilleri müzakerelerde bulundular ancak bunlardan da bir sonuç çıkmadı. Sözü fazla uzatmayalım Arap alfabesini ıslah ederek kolaylaştırma fikri faydasızdır. Çünkü yukarıda söylediğimiz gibi Arap harflerinin eksiklikleri nedeniyle onları ıslah da etsen matbaalardaki zorluklardan kurtulamaz. Bunun için bu meseleyi çözmenin tek yolu var o da Latin alfabesine geçmek ve Latin alfabesini halka kabul ettirmektir. *(Zaten Türkiye Cumhuriyeti bunu yaptı bile.)* Bu doğrultuda Latin alfabesi için ilmi bir heyet toplanmalı ve bu toplanan kurultayda bir çare bulunmalıdır. Ancak şunu da unutmamamız gerekir; burada meselenin zor tarafı Latin alfabesine geçiş değil, Latin alfabesini halka kabul ettirmektir. Bunda da doğru yol bulunup bunu halka kabul ettireceğimizden şüphe duymamamız gerekir. Bunun için en önce alfabe öğreticileri bu alfabeği öğrenip daha sonra bunu halka öğretebilirler. Yalnız bu işi yapan gerek şehirde gerek taşradaki öğreticiler bu işin önemini anlamalılar ve bu iş için canlarıyla, tenleriyle kısacası bütün ruhlarıyla çalışmalıdırlar.

Latin harflerini matbaada kullanmaya gelince şunu bilmeliyiz ki Latin harflerini halka öğretme işini hallettikten sonra onları matbaada kullanma probleminin ise üstesinden kolayca geliriz.

Yazan

Rahim Ėnlamof

* Özbekçeden Türkiye Türkçesine aktaran Marmara Üniversitesi Türk Dili doktora öğrencisi.

Makale, Maarif ve Okutguçı dergisinin 1928 yılındaki 5. sayısından alınmıştır.